

שיעורי הרב דקהילתנו הק'

הגאון רבי בצלאל וקסלשטיין שליט"א

פרשת וארא, שנה ב'

גליון כ"ט

מלאכת החשבה

מהות הגלות

מההסתר יבא אור

בפרשיות אלו נאמרו ירידת בני ישראל לגלות מצרים, ומבואר בספרי קודש שגלות מצרים היתה השורש של כל הגלויות (עי' שפ"א בפרשתינו שנת תרמ"ד ועוד), לכן צריך להתבונן במהות הגלות.

יסוד הגלות היא ההסתר שיש בהנהגת הבורא יתב"ש, כי האמת שכל העולם כולו מלא חיות ה', מלא כל הארץ כבודו, ולפי זה יכול האדם לתמוה, מדוע לא רואים את חיות ה', ולמה יש צדיק וטוב לו ורשע ורע לו, והלא רצון ה' שמקיימי מצוותיו יחיו בנעימים ואילו עובר רצונו יתייסרו.

מה עוד, שכל בריאת העולם היתה עבור בני ישראל, כמו שנאמר (ישעיה מג, כא) "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו", וכיצד א"כ יתכן שבני ישראל עם קרובו, שהם בניו למקום, נרדפים כל כך וסובלים צרות ויסורים [כעין זה תמה מהר"ל בספרו 'נר מצוה', איך יתכן שיש בעוה"ז דברים הנעשים נגד רצון ה' אחרי שכל בריאת העולם היא חיות השי"ת, ואיך יהיה הדבר נגד עצמו עי"ש].

הכל דמיונות

ומבאר ה'שפת אמת' (פרשת מקץ שנת תרל"א ד"ה ענין) שכל הגלות אינו אלא לעיני בשרא, אבל האמת שמכל הצרות והקשיים בכלל ובפרט עתיד לצאת גילוי כבוד ה' ויחוד ה' [וכל ספרו 'דעת תבונות' של הרמח"ל מלא בזה], וכך כתב הרב בעל התניא זצ"ל ב'ליקוטי תורה' (פרשת ראה, עמוד יט ד"ה אחרי) "הנסיונות שבאים לאדם, שהם מההסתר פנים והסתלקות החיות השפוע, במניעת בריאות הגוף או מניעת ממון, [הוא] כדי להסתיר על אור וחיות ה' וקדושתו יתברך, ולהיות מונע מבית ומבחוץ לאדם שבא להתקרב לה' ולעבודתו יתברך, כי דרך רשעים צלחה".

כלומר שכל הנסיונות מטרתם להסתיר אור העליון, ועי"ז יהיה גילוי גדול יותר, שעל ידי הקושי מגיעים לבחינה של "אתה הראת לדעת".

העולה מדבריו, שמטרת ההסתר היא שיהיה גילוי אלוקות גדול יותר, ויראו כולם שה' הוא האלקים אין עוד מלבדו.

ולכן מצינו בחז"ל (שוח"ט תהלים פרט קטו) שהגלות נקראת "עיבור" [וכן מובא באר"י ז"ל, שהגלות היא בחינת עיבור], כי הולד חי וקיים רק הוא מוסתר ואינו נראה, וכפי שמביא הקצוה"ח (סימן שנה סק"א) לשיטת הרמב"ם, דלידה אינה שינוי לולד, רק הדלת נפתחת לפניו עי"ש, ולזה ממש דומה הגלות, שהאור נמצא רק היא מוסתרת, וצריך להאמין שה' הוא האלוקים, ודוקא מצרות אלו יתגלה כבוד שמו יתברך.

לקראת הגאולה מתגברת החשכות

ובזה יובן מה שאמרו (כתובות ה.) שאפשר לברך ברכת "שהשמחה במעונו" לחתן ולכלה ממתי שמתחילים להזכין את סעודת החתונה ועד י"ב חודש אחרי הנישואין, וכתב הטור (אבה"ע סוף סימן כב) בשם הסמ"ג, וכן מביא שם ה'בית יוסף' בשם 'הגהות מיימוניות', שאין אנו נוהגין כן, כי עתה ערבה כל שמחה, ולכן אין ראוי לברך "שהשמחה במעונו" רק בשמחת נישואין גופא ובימי השבע ברכות ותו לא.

ולכאורה תקשה, הרי פסוק הוא בישעיה (כד, יא) "ערבה כל שמחה גלה משובש הארץ", שמחמת ריבוי צרות הגלות הושבתה השמחה, וא"כ גם בזמן הגמרא לא היו צריכים לומר ברכה זו, דגם אז ערבה כל שמחה.

אך להאמור יובן, כי יסוד הגלות הוא הסתר הנהגת אלוקות, ומבואר במהר"ל (דרוש עה"ת ד"ה יה"ר) דכשם שיש שלשה משמרות בלילה (עי' ברכות ג.) כך יש ג' משמרות בגלות, ובשליש האחרון מתגבר החשכות והעולם חשוך מן התורה, ולכן כתבו הראשונים דרך עתה "ערבה השמחה" מלשון "ויהי ערב" (עי' ילקו"ש פרשת שמני אות תקכה), כי כמה שמתקרבים יותר לימי המשיח כך החשכות גוברת בעולם יותר.

* סיפר הרה"ח רבי לייבל אייזנר ז"ל [מחסידי גור, שבפולין היתה משפחתו עשירה מאד], שבמלחמת העולם השניה נהרגו אשתו וכל ילדיו ורק הוא ניצל בגפו בדרך נס ופלא, וכה הגיע לירושלים עיה"ק בער"ש פרשת ואתחנן - שבת נחמו שנת תש"ה כשהוא שבור ורצון, ויהי כשמוע ה'אמרי אמת' זצ"ל על דבר הצלתו הזמינו שישעוד אצלו בליל שב"ק, והראה לו סימני קירבה וחיבה [לדוגמא כאשר הבחין שר' לייבל אינו נשען על משענת הכסא בגלל ריאת הכבוד שרחש לה'אמרי אמת, העיר לו בקצהר "לייבל, ס'איז דא אהן-לענער", כלומר יש משענת לכסא...], ובאמצע הסעודה אמר: בפרשתינו נאמר (דברים ט, יז) "ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם", שמשה רבינו הוכיח את ישראל על ששבר את הלוחות, והוסיף ואמר "לעיניכם", כי משמעה כמו שכתוב בפרשת מקץ (בראשית מב, כד) "ויאסור אותו לעיניהם" ומביא רש"י דרשת חז"ל "לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו", ובזאת סיים ואמר "לעתיד לבוא, וועט מען זעהן אז ס'איז גיווען נאר לעיניהם", ובזאת רצה לעודדו ולחזקו, שלעתיד יראו את הטובה שהיתה בפורעניות אלו, ויווכחו שלא נאבדו לגמרי, אלא הם חיים וקיימים, ובשמים יש דין וחשבון על הכל, והן הן הדברים, שרק כאן למטה נראה האבל הגדול, אבל בגבהי מרומים הכל שריר וקיים.

דהא בהא תליא, ומהר"ל (שם) כתב, שהחשכות סימן היא שמוגיע הגאולה, שתוקף החשכות מורה שכבר עומדים לקראת סוף הגלות.

ולדרכינו יבואר, שע"י שמתחזקים באמונה בהשגחה פרטית זוכים לתקן את החושך, וזה ימהר ויחיש לגאולנו.

השמיטה לגליון משבוע שעבר בענין איסור להרים יד על חברו

כתב הרמ"א (חו"מ סימן תכ"א) "יש אומרים, דיש חרם הקדמונים באדם המכה לחבירו, וצריכים להתיר לו כדי לצרפו למנין עשרה", שהמכה את השני אי אפשר לצרפו למנין, בלי התרה מב"ד, ומכאן צא ולמד חומר עון זה.

אך למעשה כתב החת"ס (הובא בפתחי תשובה שם ס"ק א) שאין בידינו להעמיד הדת על תילה, ולכן אין מדקדקים בדין זה בימינו ע"ש.

מיהו בספר 'מאיר עיני הגולה' (אות תקמו) מסופר, שהרבי הידועי הר"ם ז"ע חש לדין זה להלכה ולמעשה, ומומחית כן לא הסכים לצרף אחד ממשמשיו למנין, ומעשה שהיה כן היה, פעם ביקש הר"ם שלא יכנסו לחדרו, והיה אחד שהתעקש ליכנס ונדחה בפנים, וכיון שידע הגבאי שהרבי לא ניהא ליה בהא, על כן הרים ידו עליו וגירשו מן החדר, באותה שעה לא אמר לו הר"ם מאומה, אך כאשר לאחר זמן ביקש מגבאי זה שיביא מנין לתפילה, קרא חלה לשמונה אנשים, והודיע לרבי שיש כבר מנין, כשמונתו שהם יצטרפו עם הרבי והוא, ואז יש עשרה, אך הרבי תמה ושאלו "היכן יש כאן מנין? וכי לדעתך הנך מצטרף? והלא הרמת יד על יהודי?!", ולא הסכים להתפלל עד שהביאו עוד חסיד להתפלל במקומו.

בגליון שבוע הבא בע"ה בירור יסודות בקידוש החודש ושאפשר להתחדש ולהתהפך לאדם אחר

כל הגלות כחלום

ולעתיד לבוא נראה שהכל היה דמיון בעלמא, כמו שאמר דוד המלך בתהלים (קכב, א) "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים", ופירש רש"י (תענית כג. ד"ה אינהו) שעתידים לומר שהכל חלום, כי הגלות דומה לחלום ואינו במציאות, ודומה לאדם שישמח מאוד מחלום טוב שראה בלילה או יצטער מחלום רע שראה [אע"פ שאינו מאמין שזה יקרה לו, כי חלומות הוא ידברון], דרך לשוטה יחשב, כי מה לו לשמוח ולהצטער עתה מהחלום שאינו קיים ולא היה בו אלא הנאה וצער לאותו רגע בלבד.

והכי נמי נזכה לראות בעתיד, שכל הצער והיסורים שיש בעוה"ז אינו אלא דמיון בעלמא, והכל בשביל גילוי כבוד ה'.

ועד"ז מפרש ה'שפת אמת' (פר' מקץ שם) שתחילת הגלות וירידת ישראל למצרים היתה ע"י חלומותיו של פרעה ע"ש, ולדרכנו יש בזה כדי ללמדנו שכל הגלות אינה אלא חלום בעלמא.

ויש להוסיף עוד, שבאמת התחילה הגלות מוקדם יותר על ידי החלומות של יוסף הצדיק, ובחלום השני אמר (בראשית לו, ט) "הנה חלמתי חלום עוד", ויובן על פי מה שמבאר הרב בעל התניא ז"ע (שער היחוד והאמונה פרק ו) מאי דכתיב (דברים ד, לט) "כי ה' הוא האלקים וגו' אין עוד" שהוא מתפרש מלשון טפל, כלומר שהעוה"ז אף אינו טפל לאחדות הש"ת, כי אין בו ממש כלל. וזה שאמר יוסף "הנה חלמתי חלום עוד", שהשיג שלא רק שהעולם אינו עיקר רק מה שהעולם נראה למציאות של עוד וטפל גם זה רק חלום, ובאמת הכל רק אחדות ה'.

צדיקים אינם בגלות

וזה הביאור במה שכתב החסיד רבי יצחק איזיק מהאמיל ז"ל מתלמידי בעל התניא ז"ע בספרו 'חנה אריאל' (פרשת תולדות עמוד 94) "שמעתי ביחוד [מפי הרב זצ"ל] ששמע מהמוגיד ממעורר שיש, שהתנאים והאמוראים והצדיקים לא נמצאים בגלות", והיינו טעמא, כי הם באמת נמצאים כל הזמן בבחינת גאולה, דאע"פ שיש צדיק ורע לו והיו עשרה הרוגי מלכות בגלות [וכדומה בשאר צרות], מכל מקום הם אינם מרגישים את ההסתר, מפני שאינן אמונתם בהנהגת הבורא יתב"ש בכל צעד ושעל.

וכבר כתב ה'שפת אמת' (פרשת ויחי שנת תרל"א ד"ה אא"ז) דכמה שאדם זוכר שהגלות אינה רק חלום כך יזכה למצוא את הגאולה,

² מספרים שפרנץ יוזעף היה נוהג ללבוש מלבושי איכרים בכדי לשמוע מה אזרחי המדינה מדברים עליו, פעם פגש בסנדלר יהודי פשוט ושאלו למעשיו, התחיל חלה לפרט את סדר יומו מבוקר ועד ערב, והביע שמחתו שהוא נהנה מיגיע כפיו, וכמה מתוקה שנת העובד, ואז שאל את המלך מה הוא עושה לפרנסתו, ויהי כראותו את תמימותו גילה לו שהוא פרנץ יוזעף בכבודו ובעצמו השולט על כל המדינה, נענה חלה "אה, אויך א שיינע פרנסה..." [גם זה פרנסה יפה], כי היהודי ידע שהעולם והבליז זה דבר טפל והעיקר ללמוד ולהתפלל, ואת זה נקל לו לעשות בעבודתו כסנדלר מאשר אם היה מלך של כל המדינה.

ולא רק כשמועם בדרי התעוררות נזכור שהעולם טפל, רק ישאר מזה רשימה גם אח"כ, כפי שסיפר הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע, שהיה חסיד ברוסיה שסחר במעילי צמר, ודרכו היה ללוות סכום כסף גדול בסוף הקיץ, ואז קנה הרבה צמר ועשה מהם מעילים הרבה, ובתחילת החורף מכר את המעילים והחזיר ההלוואותיו, והיה לו מזונותיו בהרחבה כל השנה. שנה אחת לא התחיל החורף ואף אחד לא קנה מעילים, וכבר היה צריך להחזיר את ההלוואות ולא היה לו בידו פרוטה לפרוטה, יום אחד הגיע מפקד של הצבא ורצה לקנות ממנו את כל המעילים, והציע לשלם מחיר גבוה של חצי רובל למעיל, ענה חלה שעדיין לא התפלל ובשום אופן אינו עוסק בעסקיו קודם התפילה, חשב המפקד שהוא דוחה אותו מפני שרוצה ממנו מחיר גבוה יותר, לכן התרצה ואמר שיתן לו שלושת רבעי רובל למעיל, אמנם היהודי בשלו, שאינו מוכר לפני התפילה, לפיכך המפקד העלה את המחיר לרובל שלם, אמנם היהודי בשלו, ראה המפקד שלא יוכל לשכנע את היהודי, לכן אמר לו "תתפלל כבר", אך הוא השיבו, שעליו ללמוד לפני התפילה ולהתפלל במתינות, ואף שהמפקד העלה את המחיר לרובל וחצי עמד היהודי בסירובו. וכאן סיים הרה"ק מרוז'ין את הסיפור ולא המשיך, החסידים ששמעו דבריו התפללו מאד מה היה המשך הסיפור, לכן בשעת הכושר שאלו את הרבי מה היה סוף המעשה, נוף בו הרה"ק מרוז'ין וענה לו "שוטה שבעולם, באותה שעה היתה כל עתידו של החסיד תלוי על כף המאזניים, שאם היה מוכר את המעילים במחיר היקר היה נהפך לעשיר גדול, ואילו לא מכרם היה נשאר בעל חוב גדול, והוא לא חשב על עתידו כלל, רק זכר שכעת עליו להתפלל, ואתה שומע את הסיפור, ובמקום ללמוד איך צריך להתפלל אתה חושב על ממונו, אם הרווח או לא?" [בסוף גילה להם, שאכן אחרי התפילה חזר המפקד וקנה את כל המעילים במחיר יקר, כי מעולם לא שמע לי אדם והפסיד].